

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Переклад адвокатів **Олександра Дроздова** та **Олени Дроздової**
повного тексту даного рішення Європейського суду з прав людини
© **Переклад Олександра Дроздова та Олени Дроздової.**
Офіційне цитування: DUDCHENKO v. RUSSIA, no. 37717/05, § ..., ECHR 2017.
Офіційний текст англійською мовою: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178344>.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

ТРЕТЯ СЕКЦІЯ

СПРАВА ДУДЧЕНКО проти Росії

(Заява № [37717/05](#))

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

7 листопада 2017

Це рішення стане остаточним за обставин, викладених у пункті 2 статті 44 Конвенції. Воно може бути предметом додаткового перегляду.

В справі Дудченко проти Росії Європейський суд з прав людини (Третя секція), засідаючи Палатою в складі:

Хелена Жадерблом, *Президент*,

Бранко Любарда,

Хелен Келлер,

Дмитро Дедов,

Пере Пастор Віланова,

Алена Полякова,

Георгіус А. Серджідес, *судді*,

та Фатош Арачі, *Заступник Секретаря Секції*,

Обговоривши за зачиненими дверима, 10 жовтня 2017 року прийняли наступне рішення, яке було прийняте тієї ж дати:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа була порушена за заявою № 37717/05 проти Російської Федерації, поданої до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини та основних свобод (далі - Конвенція) громадянином Росії Володимиром Миколайовичем Дудченко ("заявник"), 1 вересня 2005 року.

2. Уряд Росії ("Уряд") було представлено паном Г. Матюшкіним, представник Російської Федерації при Європейському суді з прав людини, а потім його правонаступник у цій справі паном М. Гальперіним.

3. Посилаючись на статті 3, 5, 6 та 8 Конвенції, заявник скаржився, зокрема, на те, що умови його тримання та перевезення були неадекватними, тривалість цього затримання була надмірною та необґрунтованою, що тривалість кримінального провадження також було надмірним, що місцеві органи влади порушили його право на використання юридичної допомоги захисником, вибраним на власний розсуд, і що він був підданий прихованому нагляду за порушення права на повагу до свого особистого життя та кореспонденції.

4. 26 лютого 2010 року вищезазначені скарги були передані Уряду.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявник народився в 1975 році і проживає у Мурманську

A. Кримінальне провадження проти заявника

6.23 грудня 2003 року Мурманська обласна прокуратура порушила кримінальну справу проти заявника, якого підозрювали у організації злочинної озброєної банди. За інформацією влади, заявник, як лідер цієї банди, запланував і вчинив кілька правопорушень, а саме: викрадення з обтяжуючими обставинами,

напад, пограбування з обтяжуючими обставинами та вимагання у Мурманську та Москві.

7. 23 грудня 2003 року Мурманський обласний суд дозволив прослуховування та запис телефонних переговорів заявника за номером ...- 15. Дозвіл на прослуховування полягав в наступному:

«[поліція] розслідує справу проти кримінальної угруповання, пов'язаного з грабежем, вимаганням грошей та особистих речей громадян у Мурманську та інших регіонах Росії. [Заявник] є лідером банди. [М.] і [З.] є членами цієї банди. За інформацією спостереження, ці люди планують здійснити обтяжуюче вимагання у мурманських бізнесменів. Заходи оперативного пошуку показали, що [заявник] використовує номер мобільного телефону ...- 15, зареєстрований за [М.].

З огляду на вищесказане і з огляду на те, що здається неможливим отримати інформацію, необхідну для виявлення незаконної діяльності [заявника] шляхом відкритого розслідування, суд на підставі статті 23 Конституції Російської Федерації та пункту 2 статті 186 [Кодексу кримінально-процесуального кодексу] вирішує дозволити протягом 180 днів прослуховування телефонного зв'язку [заявника] на його номер мобільного телефону ...- 15».

8. 24-25 грудня 2003 року поліція прослухала розмови заявника з співучасником М.

9. 25 грудня 2003 року два із співучасників заявника, М. та С. були заарештовані. Заявник втік.

10. Того ж дня, 25 грудня 2003 року, на прохання заявника його брат запросив Г. бути законним представником заявника. Договір про юридичні послуги зазначав, що Г. мав проконсультуватися та захищати заявника, доки його ім'я було в списку розшукуваних поліцією осіб у зв'язку з висунутими йому звинуваченнями. Якщо заявника буде заарештовано поліцією, між Г. і заявником буде підписано додаткову угоду. Немає ніяких доказів того, що поліція чи слідчий були поінформовані про таку угоду.

11. 26 грудня 2003 року Мурманський обласний суд дозволив прослуховування та запис телефонних переговорів заявника за номером його мобільного телефону ...- 49. Дозвіл на прослуховування полягав в наступному:

"[Міліція] має інформацію спостереження за злочинною бандою, яка бере участь у пограбуваннях та вимаганні грошей та особистих речей громадян у Мурманську та інших регіонах Росії. [Заявник] є лідером банди. Оперативно-розшукові заходи показали, що [заявник] використовує номер мобільного телефону ...- 49.

З огляду на вищесказане і з огляду на те, що отримати інформацію, необхідну для виявлення незаконної діяльності [заявника] шляхом відкритого розслідування, являється неможливим, суд на підставі статті 23 Конституції Російської Федерації та пункту 2 статті 186 [Кодексу кримінально-процесуального кодексу]

вирішує санкціонувати протягом 180 днів прослуховування телефонних переговорів [заявника] за його номером мобільного телефону ...- 49".

12. 26 та 27 грудня 2003 року поліція прослухала розмови між заявником та Г.

13. 27 грудня 2003 року заявника було заарештовано.

14. 28 грудня 2003 року Г. повідомив слідчого, що він є захисником заявника згідно інструкції № 1062 Мурманської обласної колегії адвокатів ("Асоціація адвокатів"). Він був офіційно допущений адвокатом для заявника.

15. 5 січня 2004 року заявникові було пред'явлено обвинувачення у пограбуванні з обтяжуючими обставинами, нападі, викраденні з обтяжуючими обставинами та вимаганні, скоєних організованою злочинною групою. С. та М. також були пред'явлені такі ж обвинувачення у кримінальних злочинах.

16. На початку серпня 2004 року слідчий повідомив Г., що його присутність вимагається під час слідчих процедур за участю заявника. 23 серпня 2004 року

Асоціація адвокатів повідомила слідчого про те, що Г. перебував у щорічній відпустці до 4 жовтня 2004 року.

17. 24 серпня 2004 року слідчий призначив захисника для надання правової допомоги заявнику, зазначивши, що останній відмовився замінювати адвоката і наполягав на тому, щоб його і далі представляв Г.

18. 30 серпня 2004 року слідчий вирішив відсторонити Г. як захисника заявника, мотивуючи, що йому необхідно було опитати заявника про його телефонні розмови з заявником 26 і 27 грудня 2003 року. Він зазначив, що в той час Г. ще не був адвокатом заявника. Однак, добре знаючи, що заявник вчинив серйозні кримінальні злочини, Г. порадив йому, що робити. Зокрема, він сказав заявнику, що потрібні кошти, що, можливо, означало, що Г. мав намір підкупити працівника міліції. Він також повідомив йому про хід провадження у кримінальній справі, який став відомий йому на той час, коли він представляв співучасників заявника - С. та М. Коли поліція намагалася силою відкрити двері заявника, заявник викликав Г., який сказав, що не може прийти і запропонував відправити іншого адвоката. Потім він порадив заявникові намагатися уникнути арешту, а якщо це неможливо, знищити його телефон і SIM-картку, а також мовчати під час допитів. На думку слідства, даючи таку пораду, Г. намагався приховати зв'язки з заявником та його обізнаність про вчинені ним кримінальні злочини. З огляду на те, що на даному етапі Г. офіційно не було визнано адвокатом заявника, його консультації слід розглядати як надання порад простим громадянином. Тому його слід викликати як свідка у кримінальному провадженні проти заявника.

19. 11 жовтня 2004 року кримінальну справу проти заявника та його співучасників було передано на розгляд до Мурманського обласного суду. Матеріали кримінальної справи містили дванадцять томів; п'ять кримінальних справ були об'єднані в одну кримінальну справу проти заявника та його співучасників.

20. Попереднє слухання було проведено 21 і 22 жовтня 2004 року.

21. Розгляд справи розпочався 3 листопада 2004 року. Заявник звернувся до суду з проханням про надання дозволу його братові, цивільному юристу, який працював у компанії, яка продавала автозапчастини, як захисника. Суд відхилив його прохання, заявивши, що брат заявника не мав права брати участь у захисті адвоката у кримінальних справах, що він не мав відповідного практичного досвіду та що заявник вже був представлений адвокатом з правової допомоги.

22. 4 листопада 2004 року заявник вимагав відмовитися від призначеного йому адвоката, у зв'язку з відсутністю належної юридичної допомоги. Суд відхилив його прохання. Потім заявник просив призначити його захисником АМ замість призначеного йому для правової допомоги адвоката. Суддя задовольнив таке прохання і АМ. представляв заявника протягом решти кримінального процесу. Суд було перенесено до 15 листопада 2004 року, щоб дозволити АМ. вивчити матеріали справи.

23. 15 листопада 2004 року слухання було знову відкладено, до 22 листопада 2004 року, через те, що один з співвиконавців не з'явився через хворобу.

24. Подальші слухання відбулися в період з 22 листопада по 9 грудня 2004 року.

25. 22 листопада 2004 року заявник оскаржив прийнятність доказу стенограми його телефонних переговорів з Г. від 26 і 27 грудня 2003 року. Він стверджував, що Г. був його захисником з 25 грудня 2003 року, як це було підтверджено угодою про юридичні послуги від цієї дати та відповідними платіжними рахунками. Тому обговорювані питання були захищені професійною таємницею, а їх стенограми не можна використовувати як докази у кримінальних справах.

26. 30 листопада 2004 року Мурманський обласний суд встановив, що угода про юридичні послуги від 25 грудня 2003 року ґрунтувалася на наданні Г. заявникові правової допомоги в рамках кримінального провадження, без чіткого визначення кримінальної справи, до якої він відноситься. Слідчий не був поінформований про таку угоду. Г. офіційно не було визнано адвокатом заявника у цій кримінальній справі до 28 грудня 2003 року, коли він показав слідчому відповідне розпорядження Асоціації адвокатів. Обласний суд визнав важливим, що під час переговорів, які прослуховувала поліція, Г. порадив заявнику приховати та знищити докази. Більше того, будучи присутнім як їх адвокат на допитах С. і М. після їх арешту, Г. повідомив заявника про свої заяви слідчому. Коли його викликав заявник, щоб допомогти йому під час його арешту, він відмовився прийти і запропонував відправити іншого адвоката. Це давало підстави сумніватися в тому, що Г. представляв заявника на той момент в цьому кримінальному провадженні. Згодом слідчий звільнив Г. як захисника заявника. Однак Г. не був покликаний давати свідчення проти заявника, що б порушило його законні права на професійну таємницю. Враховуючи, що розмови заявника з Г., прослуховувані поліцією, містили інформацію про злочинну діяльність заявника, вони не підлягали професійною таємницею, а їх стенограма є прийнятною як доказ.

27. 9 грудня 2004 року суд призначив графологічну експертизу, через що відклав судовий розгляд до 5 квітня 2005 року.

28. 4 квітня 2005 року заявник подав скаргу до Октябрського районного суду м. Мурманська на рішення слідчого від 30 серпня 2004 року про відкликання Г. як його захисника. 6 червня 2005 р. Октябрський районний суд відхилив цю скаргу як неприйнятну, виходячи з того, що його не можна розглянути після завершення розслідування. Заявник міг подати скаргу до суду до початку судового розгляду.

29. Тим часом подальші слухання відбулися 5, 25 та 27 квітня та 5 та 12 травня 2005 року.

30. 19 травня 2005 року суд призначив комплексну психологічну експертизу одного з співучасників і відклав судовий розгляд до отримання результату експертизи. 4 липня 2005 року було призначено додаткову комплексну психологічну експертизу, і судовий процес знову було перенесено до 7 жовтня 2005 року.

31. 7 жовтня 2005 року судовий розгляд було перенесено, оскільки суд встановив, що два свідки обвинувачення, які давали свідчення проти С. і які були затримані в Москві, були перевезені в Мурманськ для проведення перехресного допиту.

32. Судовий розгляд залишався відкладеним з 7 жовтня 2005 року до 6 березня 2006 року в очікуванні передачі свідків обвинувачення, судовий розгляд у кримінальній справі щодо яких той час розглядалися у Москві. Вони були перевезені до Мурманська 3 березня 2006 року, після того, як їхнє засудження від 7 жовтня 2005 року було відхилено в апеляційному порядку 26 грудня 2005 року.

33. 29 грудня 2005 року заявник оскаржив прийнятність як доказу стенограми його телефонних переговорів з М. 24 та 25 грудня 2003 року, а також з Г. 26 і 27 грудня 2003 року. Він, зокрема, заявляв, що стенограми було отримано незаконно.

34. Судовий розгляд було відновлено 6 березня 2006 року. Слухання відбулися 6, 7, 13 та 20 квітня 2006 року.

35. Під час судового розгляду суд розглянув численні докази, зокрема, три експертних висновки та свідчення шести жертв та двадцять чотирьох свідків з Мурманська та Москви.

36. 12 травня 2006 року обласний суд визнав заявника винним в звинувачуваних злочинах та засудив до тринадцяти років позбавлення волі. Він ґрунтувався на стенограми телефонних розмов заявника з Г. і М., серед інших

доказів, зауважуючи, що прослуховування телефонного зв'язку заявника було дозволено судом. Проаналізувавши стенограми телефонних розмов заявника з Г., Суд зазначив наступне:

“Адвокат офіційно не був допущений для надання правової допомоги [заявнику] у той час [коли відбулося прослуховування]. Його дії були розцінені слідчим як незаконні, що стало підставою для рішення усунути [Г.] як адвоката для [заявника] та для розгляду питання про відкриття кримінального провадження [проти Г.]. Суд не має жодних підстав вважати, що інформація, отримана в результаті [прослуховування] телефонної розмови заявника з [Г.], не може бути використана як доказ, оскільки ця інформація не стала відома [Г.] в результаті надання правової допомоги [заявнику].”

37. Заявник оскаржив вирок, стверджуючи, що Обласний суд помилився у своїй оцінці доказів, що стенограми його телефонних переговорів зі своїм співвиконавцем М. та адвокатом Г. були незаконно використані як доказ у кримінальному провадженні, що Г. було незаконно відсторонено як захисника від його справи, а органи влади відмовилися визнавати його брата його законним представником.

38. 18 грудня 2006 року Верховний Суд Російської Федерації підтримав вирок. Зокрема, було констатовано, що стенограми телефонних переговорів заявника з М. та Г. були правильно визнані доказами. Він також зазначив, що твердження заявника про порушення його права на захист під час попереднього розслідування було розглянуто судом першої інстанції та було відхилено як необґрунтоване.

В. Затримання заявника протягом попереднього розслідування та судового розгляду

39. Заявник був затриманий 27 грудня 2003 року.

40. 29 грудня 2003 року Мурманський обласний суд залишив заявника під вартою. При цьому Суд врахував, що його підозрюють у особливо тяжких злочинах, заявник не має постійної роботи, а його твердження про те, що йому належить сімейний бізнес, непереконливі. Тому існують достатні підстави вважати, що він міг би ухилитися від суду, перешкоджати здійсненню правосуддя і продовжувати свою злочинну діяльність.

41. 24 лютого та 18 червня 2004 р. Обласний суд продовжив строк тримання заявника під вартою, посилаючись на необхідність подальшого розслідування, тяжкості обвинувачень, ризиків переховування заявника, чинення тиску на свідків та перешкоджанню здійсненню правосуддя. Не було жодних підстав, які б стосуються особи заявника, його стану здоров'я, сімейних чи інших обставин, які б забезпечували звільнення. Заявник не оскаржив ці постанови.

42. 11 жовтня 2004 року матеріали кримінальної справи були передані до обласного суду для судового розгляду. 22 жовтня 2004 року обласний суд під час судового розгляду постановив залишити під вартою заявника та його співучасників, посилаючись на тяжкість обвинувачень та відсутність у останніх постійної зайнятості "на момент вчинення злочинів". Суд зауважив, що підстави, що послужили підставою для запобіжного заходу, залишалися чинними. Заявник дане рішення не оскаржив.

43. 5 квітня, 4 липня, 7 жовтня та 29 грудня 2005 року та 7 квітня 2006 року Обласний суд продовжив тримання під вартою заявника та його співучасників, виходячи з того, що підстави, з яких покладено запобіжний захід, залишаються чинними і не було причин їх змінювати. Судовий розгляд не міг відбуватися з об'єктивних причин, оскільки необхідно було чекати результатів психологічної

експертизи С. і з огляду на очікування передачі для допиту двох свідків обвинувачення проти С.

44. Заявник оскаржив вищезазначені постанови до Верховного суду. Він стверджував, що він постійно проживав у Мурманську, що він працював у сімейному бізнесі, що він не мав жодних попередніх засуджень і він не мав наміру переховуватися. Судові органи не могли обґрунтувати свої твердження про те, що він переховуватиметься або продовжуватиме злочинну діяльність. Що стосується ризику того, що він може чинити тиск на свідків, то це вже не є актуальним, оскільки всі свідки вже були допитані судом першої інстанції. За словами заявника, продовження його тримання під вартою ґрунтувалося виключно на тяжкості обвинувачень, висунутих проти нього. Суд посилався на ті причини, які не були пов'язані з його особою, а для проведення експертно-психологічного обстеження одного із співучасників та забезпечення переведення з Москви двох свідків обвинувачення, які мали б свідчити проти нього. Він попросив про звільнення під заставу або на поруки батька.

45. 11 серпня, 9 листопада та 15 грудня 2005 р. та 30 березня 2006 р. Верховний Суд відмовив у вищезгаданих скаргах заявника, з огляду на тяжкість обвинувачень та ризик того, що заявник переховуватиметься або чинитиме тиск на свідків. Той факт, що свідки вже були допитані, не має значення, оскільки заявник може і надалі чинити тиск на них або іншим чином перешкоджати судовому розгляду.

С. Умови тримання під вартою заявника

1. Уряд

46. Заявник утримувався в таких місцях: у слідчому ізоляторі № ІЗ-51/1 (СІЗО-1) в Мурманську з 30 грудня 2003 року по 21 травня 2006 року; у виправному закладі № ІК-16 в Мурмаші, Мурманська область, в спеціальному приміщенні з необхідними умовами утримання під вартою (ПФРСІ - приміщення, що функціонує в режимі слідчого ізолятора) з 21 травня по 9 жовтня 2006 р.; в слідчому ізоляторі № ІЗ-35/2 у Вологді з 12 по 17 жовтня 2006 року; і в слідчому ізоляторі № ІЗ-77/3 в Москві з 18 жовтня 2006 року по 24 січня 2007 року.

47. Уряд визнав неможливість надання оригінальної документації стосовно умов тримання заявника під вартою у місці тримання під вартою № ІЗ-51/1 (СІЗО-1) в Мурманську, оскільки всі офіційні записи були знищені після закінчення встановленого законом строку їх зберігання. Що стосується цього затриманого, то вони подали лише заяви та звіти, підготовлені органами тримання під вартою за 2010 році. Вони також подали копії реєстру засуджених за весь період тримання заявника під вартою у виправній колонії № ІК-16 в Мурманську та в слідчому ізоляторі № ІЗ-35/2 у Вологді та окремі сторінки з реєстру засуджених до тримання під вартою у СІЗО № ІЗ-77/3 в Москві.

48. Уряд подав наступну інформацію про тримання заявника під вартою, яка ґрунтується на вищезгаданих документах:

СІЗО	Камера №	Період тримання	Площа на людину (в кв.м)	Кількість ув'язнених	Кількість ліжок
СІЗО ІЗ-51/1 (СІЗО-1) в Мурманську	331	з 30 грудня 2003 по 5 січня 2004	13.1		3

СІЗО	Камера №	Період тримання	Площа на людину (в кв.м)	Кількість ув'язнених	Кількість ліжок
	417	5 січня-6 лютого 2004	12.8		3
	315	6-16 лютого 2004	12.9		3
	312	16 лютогопо 14 квітня 2004	13.3		3
	315	14-21 квітня 2004	12.9		3
	423	21 квітня по 6 грудня 2004	12.9		3
	210	6-10 грудня 2004	12.8		3
	203	10 грудня 2004 по 28 липня 2005	24.4		6
	212	28 липня - 10 серпня 2005	23.6		5
	307	10-11 серпня 2005	13.3		3
	417	11-16 серпня 2005	12.8		3
	219	16-19 серпня2005	13.4		3
	417	19-30 серпня 2005	12.8		3
	307	30 серпня - 17 жовтня 2005	13.3		3
	403	17 жовтня - 24 листопада 2005	16.6		4
	406	24 листопада 2005 - 6	22.7		5

СІЗО	Камера №	Період тримання	Площа на людину (в кв.м)	Кількість ув'язнених	Кількість ліжок
		березня 2006			
	215	6-9 березня 2006	12.8		3
	301	9-17 березня 2006	3.6		1
	405	17 березня - 21 травня 2006	22.7		5
Виправна установа ІК-16 в Мурманші, Мурманська область	10	21 травня - 20 липня 2006	24.9	5-6	6
	9	21 липня - 9 жовтня 2006	26.2	4-6	6
ІЗ-35/2 в Вологді	198	12-17 жовтня 2006	49.3	14-30	
Слідчий ізолятор ІЗ-77/3 в Москві	434	18 жовтня - 24 січня 2007	18.3	6-8	

49. Уряд стверджував, що у всіх камерах, де заявник тримався протягом 2003-2007 рр., кількість ув'язнених не перевищувала кількість ліжок, і що у будь-який час під час тримання під вартою заявникові було надано індивідуальне спальне місце. У той же час уряд визнавав наступне:

"... під час тримання заявника під вартою не завжди було дотримувалися санітарні норми. Однак це траплялось лише зрідка ... і прокуратура вимагала усунення цих порушень ... "

50. Посилаючись на заяви та звіти, підготовлені органами тримання під вартою у 2010 році, Уряд також стверджував, що заявнику було надано постільну білизну та столове приладдя. Камери прибиралися щодня ув'язненими, а адміністрація установ виконання покарань проводила санітарну обробку приміщень кожен місяць.

51. Всі камери були обладнані миючими баками, що подавали холодну воду; гаряча вода була доступна для особистих та побутових потреб. Крім того, ув'язненим дозволили використовувати власні чайники та водонагрівачі.

52. Кожного разу у всіх слідчих ізоляторах заявнику та іншим ув'язненим дозволялося приймати 15-хвилинний душ один раз на тиждень; їх постільна білизна змінювалася щотижня.

53. Заявнику та іншим ув'язненим дозволялося щоденно проводити одну годину на спеціально обладнаних майданчиках.

2. Заявник

54. За твердженням заявника в Слідчий ізолятор № ІЗ-51/1 (СІЗО-1) в Мурманську був занадто переповненим, а доступний йому простір був нижче внутрішніх стандартів. Заявник заперечив точність наданих урядом даних про зазначену кількість двоярусних ліжок у камерах. Наприклад, у камері № 423 фактична кількість двоярусних ліжок становила вісім, а не три, як зазначив уряд, як це можна побачити з фотографій, які він подав до Суду. Камера № 406 мала сім спальних ліжок на дев'ять ув'язнених.

55. У відповідь на скарги заявника на погані умови тримання під вартою, Мурманська обласна прокуратура 14 листопада 2005 року заявила наступне

“...скарги заявника ... про те, що умови тримання під вартою в СІЗО-1 не були повністю сумісними з санітарними правилами, передбаченими Федеральним законом про попереднє затримання ..., що мінімальний індивідуальний простір, встановлений законом (4 кв. м на людина) не завжди дотримувався, що приміщення потребували ремонту, що стіни в деяких камерах були покриті цвільлю і пошкоджені, що сантехніка була часто недоступною, не всі камери були обладнані достатньою кількістю полиць та телевізорів, що розбите скло в вікнах не було негайно замінено, а холодильників не було - всі ці скарги відповідають дійсності.

Ці недоліки були зафіксовані прокуратурою під час їх огляду СІЗО-1.”

56. 25 квітня 2006 року Мурманська обласна прокуратура встановила:

“... у 2005-2006 роках кількість затриманих в СІЗО-1 часто перевищувала встановлені межі. З цих причин не завжди було можливим дотримуватися санітарних правил (4 кв. м на одного затриманого). З тих же причин вимоги щодо окремого затримання різних категорій затриманих іноді не виконувалися...”

57. Щодо виправної установи № ІК-16 в Мурманську заявник стверджував, що під час свого перебування там він утримувався у неприйнятних умовах. Камери були переповнені. Простір, доступний йому протягом усього періоду позбавлення волі, був нижчим за встановлені норми. Зокрема, він ділив камеру площею 20 кв. м з п'ятьма іншими затриманими.

58. 28 вересня 2006 року заявник подав скаргу до Мурманського обласного департаменту з питань виконання покарань на неналежні умовам тримання під вартою в ІК-16. Зокрема, він скаржився на погане харчування, переповненість камер, відсутність газет та телевізорів, а також відмову влади робити копії документів на запити ув'язнених. Відповіді він не отримав.

59. Більше того, що стосується слідчого ізолятора № ІЗ-35/2 у Вологді, заявник стверджував, що якість їжі там була надзвичайно бідною. Його утримували ще з тридцятьма шістьма іншими затриманими в камері площею 50 кв. м. Камера кишіла тарганами, клопами та щурами. Затримані спали на двоярусних ліжках.

60. І, нарешті, щодо Слідчого ізолятора № ІЗ-77/3 у Москві, зі слів заявника, він утримувався в камері 434, площею 13 кв. м, разом із 7 іншими затриманими. Ув'язнені спали на двоярусних ліжках. Там був стіл розміром 1 м на 0,3 м, але ніяких лавок або стільців, щоб сидіти на них. Камера кишіла комахами. В'язням дозволяли займатися лише у групах.

D. Умови переміщення заявника між місцями його тримання під вартою

1. Заявник

61. З 9 по 12 жовтня 2006 року заявник переправлявся поїздом з Мурманська до Вологди. Йому не давали їжі. Він отримав першу їжу 13 жовтня 2006 року.

62. 17 та 18 жовтня 2006 року заявник був перевезений поїздом з Вологди до Москви.

63. З 24 січня по 9 лютого 2007 року, на шляху з Москви до Мурманська, між Санкт-Петербургом та Мурманськом, заявник перевозився в тісних умовах у відсіку з шістнадцятьма іншими ув'язненими, деякі з яких хворіли на туберкульоз.

2. Уряд

64. Що стосується умов перевезення заявника між Мурманськом та Вологда з 9 по 12 жовтня 2006 року заявник перевозився з іншими ув'язненими, жоден з яких не страждав на туберкульоз. Він був переведений з вологодського залізничного вокзалу до місцевого слідчого ізолятора ІЗ 35/2 в спеціальному автотранспорті окремо від інших ув'язнених.

65. Коли заявник був переведений з Вологодського залізничного вокзалу до Москви 17 і 18 жовтня 2006 року, його не транспортували із засудженими, які страждали на туберкульоз.

66. Коли заявник був переведений з Москви в Мурманськ з 24 січня по 9 лютого 2007 року, його перевозили спочатку один у залізничному відділенні, потім з Санкт-Петербурга він був перевезений з іншими ув'язненими, жоден з них не страждав на туберкульоз

67. Під час перевезення заявника було належним чином забезпечено сухим харчуванням; йому було дозволено використовувати гарячу воду і туалет.

68. Заявник не подавав жодних скарг на умови перевезення його між Мурманськом та Москвою. Він не звертався за медичною допомогою та не скаржився на стан свого здоров'я.

69. У своїх запереченнях Уряд не вказав кількість ув'язнених, що перевозилися із заявником, і розмір відсіків, в яких вони подорожували. Також Уряд не подавали копії документів стосовно тієї частини скарг заявника, що містили розподіл сухих пайків для поїздки.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Умови тримання під вартою та запобіжні заходи у кримінальному процесі

70. Для перегляду відповідного національного законодавства щодо умов тримання під вартою та запобіжних заходів, включаючи тримання під вартою під вартою, див. *Ідалов проти Росії* ([GC], № [5826/03](#), §§ 70-73, 22 травень 2012), та *Жеребін проти Росії* (№ [51445/09](#), §§ 16-26, 24 травня 2016).

B. Прослуховування комунікацій

71. Кожен має право на недоторканність приватного життя, особисту і сімейну таємницю, захист своєї честі і доброго імені (пункт 1 статті 23). Конституцією також гарантується право на таємницю переписки, телефонних розмов, поштових, телеграфних та інших повідомлень. Обмеження цього права допускається лише на підставі судового рішення (стаття 23 пункт 2).

72. У Кримінально-процесуальному кодексі Росії 2001 р. (Далі - "КПК") передбачено, що слідчі заходи, що передбачають обшук в будинку особи або прослуховування його телефонних дзвінків та інших повідомлень, підлягають

попередньому узгодженню судом. Клопотання про обшук житла особи або про прослуховування його комунікації має бути подано слідчим за погодженням з прокурором, і його суддя розглядає одноособово протягом двадцяти чотирьох годин. Прокурор і слідчий мають право брати участь у судовому засіданні. Суддя, що розглядає клопотання, вирішує, чи надати дозвіл на проведення слідчої дії, або відмовити у її проведенні, вказавши мотиви відмови (стаття 165 КПК).

73. Контроль телефонних та інших повідомлень підозрюваного, обвинуваченого чи іншої особи може бути дозволено уповноваженим судом, якщо є підстави вважати, що вони можуть містити відомості, що мають значення для кримінальної справи стосовно тяжких або особливо тяжких злочинів (Стаття 186 § 1 КПК, що набрала чинності на той час). При наявності загрози вчинення насильства, вимагання та інших злочинних дій щодо потерпілого, свідка або їх близьких родичів, родичів, близьких осіб контроль і запис телефонних та інших переговорів допускаються за письмовою заявою зазначених осіб, а за відсутності такої заяви - на підставі судового рішення (Стаття 186 п. 2 КПК).

74. У клопотанні слідчого про проведення контролю і запису телефонних та інших розмов вказуються: 1) кримінальна справа, при провадженні у якій є необхідним застосування даного заходу; 2) підстави, за якими проводиться дана слідча дія; 3) прізвище, ім'я та по батькові особи, чиї телефонні й інші переговори підлягають контролю і запису; 4) термін здійснення контролю і запису; 5) найменування органу, якому доручається технічне здійснення контролю і запису. (Стаття 186 ч. 3 КПК).

75. Постанова про проведення контролю і запису телефонних та інших переговорів направляється слідчим для виконання до відповідного органу. Виробництво контролю і запису телефонних та інших переговорів може бути встановлено на строк до 6 місяців. Воно припиняється за постановою слідчого, якщо необхідність у такому заході відпадає, але не пізніше закінчення попереднього розслідування по даній кримінальній справі. (стаття 186 ч.ч. 4 і 5 КПК).

С. Право на правовий захист

76. КПК передбачає, що адвокати (кваліфіковані юристи, які є членами адвокатури) можуть виступати в якості захисників у кримінальному судочинстві. На вимогу обвинуваченого суддя може дозволити близькому родичу або будь-якій іншій особі захищати обвинуваченого разом з адвокатом (пункт 2 статті 49 КПК).

77. Для прийняття на себе повноважень захисника у кримінальному провадженні адвокат має подати документ, що підтверджує право практикувати (посвідчення адвоката) та направлення адвокатської асоціації виступати в якості адвоката у конкретній справі (ордер) (пункт 4 статті 49 КПК).

78. Адвокат може брати участь у провадженні з моменту порушення кримінальної справи проти конкретної особи, з моменту винесення постанови про притягнення особи як обвинуваченого, з моменту фактичного затримання особи, яку підозрюють у вчиненні злочину, або коли вживаються будь-які процесуальні дії, що здатні вплинути на права людини (стаття 49 п. 3 КПК).

79. Адвокат може бути відведений слідчим або судом у наступних випадках: (i) раніше брав участь у провадженні по цій кримінальній справі в якості судді, прокурора, слідчого, начальника органу дізнання, начальника підрозділу дізнання, інспектора, секретаря судового засідання, свідка, експерта, спеціаліста, перекладача чи понятого; (ii) він є близьким родичем або родичем судді, прокурора, слідчого, начальника органу дізнання, начальника підрозділу дізнання, дізнавача, секретаря судового засідання, який брав участь або бере участь у

провадженні за цією кримінальною справою, або особа, інтереси якої суперечать інтересам учасника кримінального судочинства, що уклав з ним договір про надання захисту; або (iii) він надає або раніше надавав юридичну допомогу особі, інтереси якої суперечать інтересам підозрюваного, якого він захищає, обвинуваченого або потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, яких він представляє. (стаття 72 КПК).

80. Федеральний закон про адвокатуру від 31 травня 2002 року (№ 63-ФЗ, далі "Закон про адвокатів", який діяв на той час) передбачав, що адвокат представляє його клієнта на підставі договору про надання юридичних послуг між ними (стаття 25 Закону про адвокатів). У випадках, передбачених федеральним законом, адвокат повинен отримати ордер від асоціації адвокатів про представництво клієнта у конкретній справі. В інших випадках адвокат представляє його клієнта на підставі довіреності (стаття 6 (2) Закону про адвокатуру).

81. Адвокат не може приймати явно незаконне доручення від клієнта (стаття 6 (4)).

82. Стаття 8 Закону про адвокатуру передбачає наступне:

“1. Адвокатською таємницею є будь-які відомості, пов'язані з наданням адвокатом юридичної допомоги своєму довірителю.

2. Адвокат не може бути викликаний і допитаний як свідок про обставини, які стали йому відомі у зв'язку зі зверненням до нього за юридичною допомогою або в зв'язку з її наданням.

3. Проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих дій щодо адвоката (в тому числі у житлових і службових приміщеннях, які використовуються ним для здійснення адвокатської діяльності) допускається тільки на підставі судового рішення.

Отримані в ході оперативно-розшукових заходів або слідчих дій (в тому числі після призупинення або припинення статусу адвоката) відомості, предмети і документи можуть бути використані як докази обвинувачення лише в тих випадках, коли вони не входять до провадження адвоката у справах його довірителів. Зазначені обмеження не поширюються на знаряддя злочину, а також на предмети, які заборонені до обігу або обіг яких обмежено відповідно до законодавства Російської Федерації”

83. У своєму рішенні № 128-О від 6 липня 2000 року Конституційний Суд визнав, що юридична професійна таємниця охоплює всю інформацію, яка стала відома адвокату в результаті представлення клієнта, включаючи будь-яку інформацію, надану клієнтом, до того, як адвокат був допущений до участі у справі як захисник у кримінальному провадженні.

III. ВІДПОВІДНІ МІЖНАРОДНІ МАТЕРІАЛИ

84. Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів (Ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 727 засіданні заступників міністрів 25 жовтня 2000 року) передбачає, зокрема, таке:

“Принцип I - Загальні принципи свободи професійної діяльності адвокатів

...

6. Слід вжити всіх необхідних заходів для забезпечення додержання конфіденційності відносин між адвокатом і його клієнтом. Винятки з цього принципу можна дозволяти, лише якщо вони сумісні з принципом верховенства права.”

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

85. Посилаючись на статтю 8 Конвенції, заявник скаржився, що влада порушила своє право на повагу до свого приватного життя, прослухавши його телефонні переговори у грудні 2003 року, включаючи розмови з його захисником та співучасником. Стаття 8 Конвенції передбачає наступне:

“1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.”

A. Прийнятність

86. Суд вважає, що скарга заявника за статтею 8 Конвенції не є явно необґрунтованою у значенні пункту 3 (а) статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що це не є неприйнятним з будь-яких інших підстав. Тому вона повинна бути визнана прийнятною.

B. Умови

1. Заперечення сторін

87. Уряд стверджував, що контроль телефонних переговорів заявника було санкціоновано судом, як це передбачено законом. З вироку суду з'ясувалося, що поліція мала розвідувальну інформацію про те, що заявник є лідером злочинної групи. Списки його телефонних переговорів були визнані доказом у кримінальному провадженні проти нього. Прослуховування його телефону було, таким чином, законним і пропорційним законній меті захисту громадської безпеки, прав і свобод інших людей.

88. Заявник повторював свою скаргу. Він зокрема зазначив, що телефонне прослуховування порушувало розділ 8 Закону про адвокатуру. Телефонні розмови з його захисником від 26 і 27 грудня 2003 року повинні були бути захищеними професійною таємницею, беручи до уваги, що Г. був збережений як його законний представник 25 грудня 2003 року.

2. Позиція Суду

89. Суд погоджується і сторони не оскаржують, що контроль телефонних переговорів заявника було втручанням у здійснення його права на повагу його "приватного життя" та "кореспонденції", як це передбачено в статті 8 Конвенції.

90. Суд повторює, що таке втручання призведе до порушення статті 8 Конвенції, якщо не буде доведено, що здійснювалося "відповідно до закону", переслідувало одну або більше законних цілей, визначених у другому абзаці, і є "необхідним у демократичному суспільстві "для досягнення цих цілей» (див., серед іншого, Горанова-Караєєва проти Болгарії, № 12739/05, п. 45, 8 березня 2011 р.).

91. Формулювання "відповідно до закону" вимагає, щоб оспорюваний захід мав певну основу в національному законодавстві, і підпорядковувався верховенству права, яке чітко згадується в преамбулі до Конвенції і притаманне темі і цілі статті 8. Законодавство, таким чином, має відповідати вимогам якості: воно повинно бути доступним зацікавленій особі і має бути передбачуваним щодо його наслідків (див. Роман Захаров проти Росії [GC], № 47143/06, п. 228, ECHR 2015 р.).

92. Втручання вважатиметься "необхідним у демократичному суспільстві" для правомірної мети, якщо воно відповідає "нагальній суспільній потребі" та, зокрема, якщо воно є пропорційним до правомірної мети, що переслідується, і якщо причини, наведені національними органами влади для його обґрунтування, є "доречними та достатніми". Хоча саме національні органи влади повинні зробити первинну оцінку щодо всіх цих аспектів, остаточна оцінка щодо необхідності втручання все ще підлягає нагляду з боку Суду на предмет відповідності вимогам Конвенції (див. С. і Марпер проти Об'єднаного Королівства [GC], № 30562/04 та 30566/04, § 101, ECHR 2008). У контексті прихованого спостереження оцінка залежить від всіх обставин справи, таких, як характер, масштаби і тривалість можливих заходів, підстави, необхідні для наказу про їх здійснення, органи, уповноважені вирішувати, здійснювати і контролювати їх, і засоби правового захисту, передбачені національним законодавством. Суд повинен визначити, чи є процедури контролю за впровадженням і здійсненням обмежувальних заходів достатніми для того, щоб «втручання» обмежувалося «необхідним у демократичному суспільстві»" (див. Роман Захаров, згаданий вище, п. 232).

(а) Перехоплення телефонних розмов із співучасником на підставі судового дозволу від 23 грудня 2003 року

93. Суд зауважує, що 24 та 25 грудня 2003 року поліція прослухала розмови заявника з одним із його співучасників. Судовий дозвіл на перехоплення було надано 23 грудня 2003 року.

94. Стосовно питання про законність контролю сторони не заперечували, що приховане спостереження за заявником ґрунтувалося на національному законодавстві, а саме у відповідних положеннях КПК.

95. Хоча заявник не скаржився на те, що якість національного законодавства не відповідає стандартам Конвенції, при розгляді питання про те, чи було втручання, на яке скаржился, "відповідно до закону", Суд повинен оцінити якість відповідного національного законодавства стосовно вимоги основного принципу верховенства права (див. Драгоевіч проти Хорватії, № 68955/11, § 86, 15 січня 2015 р.). У зв'язку з цим Суд зазначає, що у справі Романа Захарова проти Росії він вже встановив, що російське законодавство не відповідає вимозі "якості права", оскільки правові норми, що регулюють контроль повідомлень, не передбачають адекватних та ефективних гарантій проти свавілля та ризику зловживань. Отже, вони не здатні підтримувати "втручання" у межах того, що "є необхідним у демократичному суспільстві" (див. Роман Захаров, цитований вище, §§ 302-04). Однак у цій справі, коли скарги заявника базувались на конкретних та безперечних випадках прихованого контролю, оцінка Суду "якості права", хоча вона обов'язково спричиняє певну абстрактність, не може мати однаковий рівень загальності як у справах, таких як Роман Захаров, які стосуються загальних скарг щодо закону, що дозволяє проводити приховане спостереження, і в якому Суд повинен, у разі необхідності та в порядку винятку з його нормального підходу, провести цілком абстрактну оцінку такого закону. У справах, що виникають внаслідок окремих заяв, Суд, як правило, повинен зосередити свою увагу не на законі як на конкретному, а на способі, яким він застосовувався до заявника за конкретних обставин (див. Згадане вище рішення Горанова-Караєєва, п. 48).

96. У справі Романа Захарова Суд, зокрема, встановив, що процедури судового дозволу, передбачені російським законодавством, не здатні гарантувати, що приховані заходи контролю не будуть використані випадково, нерегулярно чи без належного розгляду. Зокрема, КПК не дає вказівки суддям, які надають дозвіл на проведення таємних заходів спостереження, вжити заходів для перевірки наявності "обґрунтованої підозри" щодо відповідної особи або застосування тестів

на "необхідність" та "пропорційність". Суд також встановив доведеним, що на підставі поданих сторонами доказів, що в повсякденній практиці російські суди не перевіряють наявність "обґрунтованої підозри" щодо відповідної особи та не застосовують перевірку "необхідності" та "пропорційності" (див. Роман Захаров, цитований вище, §§ 260-67).

97. У матеріалах справи відсутні ознаки того, що в цій справі російські суди діяли інакше. Хоча суд зауважив, що без будь-яких додаткових відомостей поліція мала "розвідувальну інформацію" про те, що заявник був лідером банди і планував здійснити вимагання (див. пункт 7 вище), він не згадав жодних фактів чи інформації, яка б задовольнила б об'єктивного спостерігача, про те, що заявник міг здійснити або планував правопорушення. Немає жодних доказів того, що будь-яка інформація чи документи, що підтверджують підозру стосовно заявника, насправді були подані судді.

98. Крім того, в тексті дозволу про контроль немає ніяких ознак того, що суд застосував перевірку "необхідності в демократичному суспільстві" та, зокрема, оцінив, чи були заходи щодо нагляду, вжиті проти заявника, пропорційними будь-яким законним цілям. Зокрема, суд не визнав, що справа передбачає конфлікт між правом на повагу до приватного життя та кореспонденцією та іншими законними інтересами та здійснення балансу. Єдина причина, з якою судом було висунуто обґрунтування заходів спостереження, полягає в тому, що "неможливо отримати інформацію, необхідну для виявлення незаконної діяльності [заявника] шляхом відкритого розслідування", не пояснюючи, як він дійшов до такого висновку. Суд не вважає, що таке невизначене та необґрунтоване твердження було достатнім для обґрунтування рішення санкціонувати тривалу (180 днів) операцію прихованого контролю, яка спричинила серйозне втручання у право на повагу до приватного життя і кореспонденцію заявника.

99. Підсумовуючи, Суд дійшов висновку, що національний суд, який дозволив заходи прихованого контролю проти заявника, не перевірів, чи існує "обґрунтована підозра" проти нього, і не застосував тести "необхідності в демократичному суспільстві" та "пропорційності".

100. Відповідно було порушення статті 8 Конвенції.

(b) Контроль телефонних розмов з адвокатом на підставі судового дозволу від 26 грудня 2003 року

101. Суд також зауважує, що 26 та 27 грудня 2003 року поліція перехопила розмови заявника з його адвокатом. Г. Суддівський дозвіл на контроль телефонних переговорів заявника було надано 26 грудня 2003 року.

102. Спочатку Суд зазначає, що судовий дозвіл від 26 грудня 2003 року майже стенографічно, з деякими обмеженнями, повторив судовий дозвіл від 23 грудня 2003 року і тому зазнав тих самих недоліків. Зокрема, в тексті дозволу на нагляд немає ніяких ознак того, що суддя перевірів, чи існує "обґрунтована підозра" щодо заявника або застосовується тести "необхідності в демократичному суспільстві" та "пропорційності" (див. пункт 11 вище).

103. Під час прослуховування телефону заявника на підставі даного дозволу поліція перехопила розмови заявника з його захисником. Г. Правда, у той час органи влади не знали, що заявник обрав Г. як захисника. Проте навіть після того, як дізналися про цей факт, вітчизняні органи влади відмовилися визнавати стенограми зазначених розмов як адвокатську таємницю і використовували їх як докази у кримінальному провадженні проти заявника, виходячи з того, що Г. ще не було офіційно визнано адвокатом заявника у той час, коли відбулося прослуховування. На думку Суду, неважливо, що під час прослуховування Г. ще не було офіційно визнано адвокатом у кримінальному провадженні проти

заявника. Як пояснив Конституційний Суд, згідно з російським законодавством що юридична професійна таємниця охоплює всю інформацію, яка стала відома адвокату в результаті представлення клієнта, включаючи будь-яку інформацію, надану клієнтом, до того, як адвокат був допущений до участі у справі як захисник у кримінальному провадженні (див. пункт 83 вище).

104. Суд повторює, що, в той час як стаття 8 захищає конфіденційність будь-якої «кореспонденції» між особами, вона передбачає посилений захист обміну інформацією між адвокатами і клієнтами. Це підтверджується фактом, що адвокати здійснюють у демократичному суспільстві основоположну місію – захист обвинувачених і підсудних. Зрозуміло, адвокат не може належно здійснювати цю основоположну місію, якщо він не може гарантувати тим, кого захищає, що їхнє спілкування залишиться конфіденційним. (див. Мішо (Michaud) проти Франції, № 12323/11, § 118, ЄКПЛ 2012 та R.E. проти Великобританії, № 62498/11, § 131, 27 жовтня 2015 р.).

105. У своєму прецедентному праві Суд розробив такі мінімальні гарантії, які повинні бути встановлені в законодавстві з метою уникнення зловживання владою у випадках, коли законний привілейований матеріал було отримано за допомогою заходів таємного контролю.

106. По-перше, в законі необхідно чітко визначити сферу юридичного професійного привілею та вказати, яким чином, за яких умов і через кого слід проводити розмежування між привілейованими та непривілейованими матеріалами. Враховуючи, що конфіденційні відносини між адвокатом та його клієнтами належать до особливо чутливої сфери, яка безпосередньо стосується прав захисту, неприпустимо, щоб це завдання було віднесено до компетенції представника виконавчої влади без нагляду з боку незалежного судді (див. Копп проти Швейцарії, 25 березня 1998 р., §§ 73 і 74, Доповіді про рішення та рішення 1998 р. II).

107. По-друге, правові положення, що стосуються дослідження, використання та зберігання отриманого матеріалу, запобіжні заходи, які слід вживати при передачі матеріалу іншим сторонам, та обставини, в яких записи можуть бути або повинні бути стерті, або матеріали, які були знищені, повинні забезпечити достатні гарантії для захисту законного привілейованого матеріалу, отриманого при прихованому контролі. Зокрема, національне законодавство повинно містити достатню чіткість та деталі: процедуру подання звітності незалежному наглядовому органу для розгляду випадків, коли матеріал, що підпадає під поняття юридичного професійного привілею, був отриманий внаслідок таємного спостереження; приналежності набуває внаслідок таємного нагляду; процедуру безпечного знищення такого матеріалу; умови, за яких він може бути збережений та використаний у кримінальних справах та правоохоронних розслідуваннях; і в цьому випадку процедури безпечного зберігання, розповсюдження таких матеріалів та їх подальшого знищення, як тільки вони більше не потрібні для будь-якої з авторизованих цілей (див. рішення у справі "R.E. проти Великобританії", цитоване вище, §§ 138-139) .

108. Суд зазначає, що російське законодавство проголошує захист професійної таємниці, що охоплює будь-яку інформацію, що стосується юридичного представництва клієнта адвокатом (див. пункти 82 і 83 вище). Проте, воно не містить жодних конкретних гарантій, що застосовуються до прослуховування повідомлень адвокатів; адвокати підпадають під дію тих само правових положень про перехоплення комунікацій, як і будь-хто інший. Суд вже встановив, що ці правові положення не передбачають адекватних та ефективних гарантій проти свавілля та ризику зловживання та, отже, не здатні зберегти "втручання" у межах

того, що "є необхідним у демократичному суспільстві" (див. Роман Захаров, цитований вище, §§ 302-04).

109. Що найважливіше для цієї справи, це те, що внутрішнє законодавство не передбачає застосування будь-яких гарантій та процедур, яких слід дотримуватись у випадках, коли під час прослуховуванні телефону підозрюваного органи влади випадково перехоплюють розмову підозрюваного з його захисником (порівняйте рішення в справі R.E., згаданого вище).

110. З цього випливає, що російське законодавство не передбачає будь-яких гарантій проти зловживання владою у випадках, коли законний засекречений матеріал було отримано за допомогою заходів таємного спостереження, і тому не відповідає вимозі "якості права". Звідси випливає також, що заходи контролю, які застосовуються до заявника, не відповідають вимогам пункту 2 статті 8 Конвенції, як це випливає з прецедентної практики Суду.

111. Відповідно було порушення статті 8 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ ЩОДО УМОВ ТРИМАННЯ ЗАЯВНИКА ПІД ВАРТОЮ

112. Заявник скаржився, що умови тримання під вартою в слідчому ізоляторі № ІЗ-51/1 (СІЗО-1) в м. Мурманськ між 30 грудня 2003 року та 21 травня 2006 року та виправному закладі № ІК-16 в м. Мурманську, між 21 травня та 9 жовтня 2006 р., у СІЗО № ІЗ-35/2 у м. Вологда з 12 по 17 жовтня 2006 р., та в слідчому ізоляторі № ІЗ 77/3 в Москві між 18 жовтня 2006 р. та 24 січня 2007 р. були неадекватними. Стаття 3 Конвенції передбачає:

“ Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.”

А. Прийняність

113. Уряд стверджував, що заявник не вичерпав внутрішніх засобів правового захисту, тому що він не звертався до російських судів із позовами про відшкодування моральної шкоди у зв'язку з нібито нелюдськими умовами його тримання під вартою.

114. Суд зазначає, що він вже встановив, що російська правова система в даний час не має ефективного засобу правового захисту на скаргу щодо неадекватних умов тримання під вартою у слідчих ізоляторах (див. Рішення у справі «Ананьєв та інші проти Росії», № 42525 / 07 і 60800/08, §§ 99-119). Також не передбачено ефективного засобу правового захисту скарги щодо неадекватних умов тримання під вартою у виправних колоніях (див. Бутко проти Росії, № 32036/10, § 42-47, 12 листопада 2015 р.). Отже, він відхиляє заперечення Уряду щодо не вичерпання національних засобів правового захисту.

115. Крім того, Суд вважає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у значенні пункту 3 (а) статті 35 Конвенції. Він також вважає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона повинна бути визнана прийнятною.

В. Умови

116. Уряд стверджував, що умови тримання заявника під вартою відповідали стандартам, передбаченим статтею 3 Конвенції.

117. Заявник оскаржив позицію Уряду та, зокрема, вказав, що камери, в яких він був затриманий, були сильно переповнені. Він також скаржився на неадекватні санітарні умови.

118. Короткий виклад відповідних принципів можна знайти у недавньому рішенні Великої палати у справі Муршич проти Хорватії (GC), № 7334/13, § 136-41, 20 жовтня 2016 р., з додатковими рекомендаціями).

119. Суд зазначає, що Уряд не надав жодних оригінальних документів щодо тримання під вартою в СІЗО ІЗ-51/1 (СІЗО-1) в Мурманську щодо розміру камер, кількості наявних в них ліжок та кількості тих, хто їх займав, і стверджував, що вони були знищені після закінчення встановленого законом терміну. Посилання Уряду на те, що умови затримання заявника були задовільними, ґрунтувалися на твердженнях посадових осіб тюремного ув'язнення через кілька років після розглянутих подій. Суд неодноразово відмовлявся визнати дійсність подібних тверджень на тій підставі, що їх не можна вважати достатньо надійними, зважаючи на термін, який розглядається, і відсутність будь-яких підтверджуючих документальних свідчень (див. рішення у справі "Белашев проти Росії", № 28617 / 03, § 52, 13 листопада 2007 р., Сударьов проти Росії, №33030 / 03, §43, 10 липня 2008 р. ; Кокошкіна проти Росії, № 2052/08, § 60, 28 травня 2009 р., «Кожокар проти Росії», № 33099/08, § 95, 16 грудня 2010 р.; Ідалов проти Росії [GC], № 58263/03, §§ 99-100, 22 травня 2012 р., та Зенцов та інші проти Росії, № 35297/05 , § 43, 23 жовтня 2012 р.). Отже, ці твердження мають мало доказової цінності для Суду. Зокрема, Суд вважає, що Уряд не обґрунтував свої аргументи, що кількість ув'язнених у камерах заявника не перевищувала вмістимості, для якої вони були передбачені.

120. Що стосується СІЗО № ІЗ-77/3 у Москві, Уряд подав лише копії деяких сторінок реєстру засуджених. Суд визнає такі неповні та вибіркові докази непереконаливими (див., для подібних аргументів згадане вище рішення Сударкова, § 43; цитоване вище Кокошкіна, § 60; В'яткіна проти Росії, № 18813/06, § 40, 11 квітня 2013 р.).

121. Суд також зазначає, що заявник детально описав умови його утримання та подав кольорові фотографії однієї з його камер. Його звинувачення у переповненні щодо тюремного ув'язнення немає. ІЗ-51/1 (СІЗО-1) в Мурманську були підтримані листами прокурора, які підтвердили, що в момент його тримання під вартою було камери були переповнені (див. Пункти 55 і 56 вище). Його твердження щодо переповненості СІЗО № ІЗ-35/2 у Вологодській області та слідчому ізоляторі № ІЗ-77/3 в Москві знайшли підтвердження в інформації, наданої Урядом, що дозволяє Суду зробити висновок, що заявникові було надано від 1,6 до 3,5 кв.м особистого простору.

122. З наявних матеріалів справи випливає, що заявник, принаймні частково протягом трьох років його тримання під вартою, мав менше трьох квадратних метрів особистого простору. У зв'язку з цим Суд повторює, що сильна презумпція порушення статті 3 виникає, коли особистий простір, доступний затриманому, падає нижче 3 кв. м у житлових будинках (див. згадане вище рішення у справі Муршича, § 124). Уряд не продемонстрував, що в даному випадку існують фактори, здатні адекватно компенсувати брак розподілу особистого простору та спростувати цю презумпцію.

123. Отже, було порушення статті 3 Конвенції в частині умов тримання заявника під вартою.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ ЩОДО КІЛЬКОСТІ ПЕРЕВЕЗЕНИХ ІЗ ЗАЯВНИКОМ ОСІБ

124. Заявник скаржився, що умови, в яких його перевозили між місцями тримання під вартою, були неадекватними. Він посилався на статтю 3 Конвенції.

А. Прийнятність

125. Суд вважає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у значенні пункту 3 статті 35 Конвенції. Він також вважає, що це не є неприйнятним з будь-яких інших підстав. Тому вона повинна бути визнана прийнятною.

В. Умови

126. Уряд стверджував, що заявник перевозився в умовах, які відповідають вимогам статті 3 Конвенції.

127. Заявник підтримував свої скарги.

128. Суд повторює, що процедури Конвенції, такі як дана заява, в жодному разі не підлягають жорсткому застосуванню принципу *affirmanti incumbit probatio* (він, який стверджує щось, повинен довести це твердження), оскільки у деяких випадках уряд-відповідач сам має доступ до інформації, яка може підтвердити або спростувати ці твердження. Нездатність Уряду надати таку інформацію без задовільного пояснення може призвести до висновків щодо обґрунтованості тверджень заявника (див., серед інших рішень, п. Фадєєва проти Росії, № 55723/00, § 79, ЄКПЛ 2005-IV та Ахмет Озкан та інші проти Туреччини, №21689/93, § 426, 6 квітня 2004 р.).

129. Сторони дали різні описи загальних умов, в яких заявник перевозився між місцями утримання під вартою. Однак Уряд не надав жодних документів для підтвердження своєї позиції про те, що умови транспортування були задовільними. Зокрема, він не подав документів із зазначенням розміру відсіків для поїздок або кількості ув'язнених, що перевозяться разом із заявником. Також Уряд не подавав жодних документів, що підтверджують, що заявник отримав сухий пайок перед від'їздом або їжу під час подорожі. Беручи до уваги той факт, що Уряд, який тільки сам має доступ до документів, що стосуються умов перевезення заявника, не надав їх, Суд розгляне це питання на підставі тверджень заявника.

130. Суд зазначає, що під час чотириденної поїздки з Мурманська до Вологди заявникові не давали їжі. Суд вже встановив, що явна недостатність їжі, наданої заявнику, сама по собі може викликати проблему відповідно до статті 3 Конвенції (див. Кадакіс проти Латвії (№ 2), № 62393/00, § 55, 4 травня 2006; Степулек проти Молдови, № 8207/06, § 55, 6 листопада 2007 р., та Гулієв проти Росії, № 24650/02, § 62, 19 червня 2008 р.).

131. Суд також зазначає, що під час його перевезення з Санкт-Петербурга в Мурманськ, який тривав кілька днів, заявник перевозився в суворих умовах з шістнадцятьма іншими ув'язненими в купе. Суд вважає, що значне переповнення залізничного вагону, що практично не передбачає особистого місця для заявника, становило нелюдське та таке, що принижує гідність, поводження в розумінні статті 3 Конвенції (див. Згадане вище рішення у справі "Гулієв", §§ 66-70; Сударьов, цитоване вище, §§ 63-69, МС проти Росії, №8589 / 08, §§ 78-79, 10 липня 2014 р., та Ідалов проти Росії (№2), № 41858/08, § 110 -12, 13 грудня 2016 р., щодо умов перевезення залізничним транспортом).

132. Отже, було порушено статтю 3 Конвенції з огляду на умови, за якими заявник перевозився залізницею між місцями тримання під вартою.

IV. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 3 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

133. Заявник скаржився, що його попереднє тримання під вартою з 27 грудня 2003 року до 12 травня 2006 року було занадто тривалим, і воно не ґрунтувалося на відповідних чи достатніх підставах. Він посилався на пункт 3 статті 5 Конвенції, в якій говориться:

«Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту "с" пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судове засідання».

А. Прийнятність

134. Суд вважає, що скарга заявника відповідно до пункту 3 статті 5 Конвенції не є явно необґрунтованою у значенні пункту 3 (а) статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що це не є неприйнятним з будь-яких інших підстав. Тому вона повинна бути визнана прийнятною.

В. Умови

135. Уряд стверджував, що тримання заявника під вартою було виправдане не лише тяжкістю обвинувачень проти нього, а й ризиком того, що він ухиляється від влади, перешкоджатиме правосуддю та продовжить злочинну діяльність. Зокрема, йому було пред'явлено обвинувачення в організації злочинної групи та спробі приховати та знищити обвинувальні докази до його арешту.

136. Заявник стверджував, що при продовженні тримання під вартою вітчизняні суди спиралися виключно на тяжкість обвинувачень проти нього. Він подав ряд клопотань у суди про звільнення як під заставу, так і на поруку батька, але ці запити були відхилені без належного розгляду всіх відповідних факторів. Причини його первісного розміщення під вартою змінювалися, а фактори, які послужили підставою для затримання, стали несуттєвими з часом.

137. Суд зауважує, що загальні принципи, що стосуються права на судовий розгляд упродовж розумного строку або звільнення до суду, як це передбачено пунктом 3 статті 5 Конвенції, були викладені в ряді своїх попередніх рішень (див. серед багатьох інших рішення у справах Кудла проти Польщі [GC], № 30210/96, § 110, ECHR 2000 XI та МакКей проти Сполученого Королівства [GC], № 543/03, §§ 41-44, ECHR 2006 р. X, з подальшими посиланнями).

138. Суд уже багато разів розглядав заяви проти Росії, у яких пормістилися/ушувалися подібні скарги відповідно до пункту 3 статті 5 Конвенції та визнали порушення цієї статті на тій підставі, що внутрішні суди продовжили затримання заявника, посилаючись, по суті, на тяжкість звинувачень і використання стереотипних формулювань, не враховуючи його конкретну ситуацію або не розглядаючи альтернативні запобіжні заходи (див., серед багатьох інших, Мамедова проти Росії, № 7064/05, 1 червня 2006 р.; Пшевечерський проти Росії, № 28957/02, 24 травня 2007 р.; Шухардін проти Росії, № 65734/01, 28 червня 2007 р.; Белов проти Росії, № 22053/02, 3 липня 2008 р., Олександр Макаров проти Росії, № 15217/07, 12 Березень 2009 р.; Ламажик проти Росії, № 20571/04, 30 липня 2009 р., Макаренко проти Росії, № 5962/03, 22 грудня 2009 р., «Голодаєва проти Росії», № 677413/01, 1 квітня 2010 р., «Логвиненко проти Росії» Росія, № 44511/04, 17 червня 2010 р., Сутягін проти Росії, № 30024/02, 3 травня 2011 р., Романова проти Росії, № 232 15/02, 11 жовтня 2011 року; Валерій Самойлов проти Росії, №. 57541/09, 24 січня 2012 р.; Дірдізов проти Росії, № 41461/10, §§ 108 11,

27 листопада 2012 р .; і Жеребін проти Росії, немає. 51445/09, §§ 59-63, 24 березня 2016 р.).

139. Беручи до уваги матеріали, що є у його розпорядженні, Суд зазначає, що Уряд не надав жодного факту чи аргументу, здатного переконати його в іншому висновку у цій справі. Заявник тримався під вартою протягом кримінального провадження більше двох років та чотирьох місяців. Внутрішні суди дійшли висновку, що він міг би ухилитися від відповідальності, вчинити інший злочин або втрутитися в провадження, в основному, з тяжкості обвинувачень проти нього. Вони не вказували на будь-які аспекти характеру чи поведінки заявника, які б виправдовували їхній висновок про те, що він представив такі ризики. Уряд послався на його передбачуване членство в організованій злочинній банді та його попередній спробі приховати та знищити обвинувальні докази. Суд повторює, що його завдання не стати на місце національних судів, які винесли рішення про затримання заявника, а надати власний аналіз фактів, що заперечують чи підтримують таке затримання (див. згадане вище рішення у справі "Мамедова", § 79 з подальшими посиланнями). Однак національні суди не поклалися на обставини, про які говорив Уряд у своїх рішеннях. Нарешті, після того, як справа була передана на розгляд, національні суди видали колективні розпорядження щодо утримання під вартою, використовуючи таку ж стислу формулу для відмови у заявках на звільнення та тривалого трирічного тримання під вартою.

140. Беручи до уваги вищесказане, Суд вважає, що не враховуючи конкретних фактів або не розглядаючи альтернативні "запобіжні заходи", посилаючись, по суті, на тяжкість обвинувачень та видаючи масові рішення щодо утримання під вартою, органи влади продовжили тримання заявника під вартою на підставах, хоча "відповідний", не можна вважати "достатнім". За цих обставин не потрібно перевіряти, чи проводилися провадження у "спеціальній ретельності".

141. Відповідно було порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.

V. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

142. Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції, заявник стверджував порушення свого права на судовий розгляд упродовж розумного строку. Пункт 1 статті 6 Конвенції, у відповідних випадках, передбачає наступне:

“ Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом...”

143. Уряд стверджував, що тривалість кримінального провадження проти заявника не була необґрунтованою та була виправдана складністю кримінальної справи проти нього. Зокрема, Уряд вказав, що розслідування передбачало щонайменше сім звинувачень у вчиненні серйозних злочинів проти кримінального угруповання та що матеріали справи являли собою спільне розслідування п'яти порушених кримінальних справ. Внутрішній суд повинен був розглянути численні докази, що містяться у дванадцятьох томах справ про розслідування, і питання шести жертв та двадцяти чотирьох свідків, які жили в Мурманську та Москві. Вони також наголосили, що суд першої інстанції за клопотанням адвоката, у тому числі заявника, призначив три експертні оцінки. Два з них стосувалися співучасника заявника С. і тривали майже сім місяців. Крім того, суд викликав на прохання С. на допит свідків проти нього, і ці свідки не могли бути передані з Москви в Мурманськ швидше, оскільки справи проти них також розглядалися в кримінальній справі.

144. Заявник повторив свою скаргу та заявив, що необґрунтована тривалість кримінального провадження проти нього була викликана розглядом кримінальної справи проти його співучасника, С.

145. Розглянувши всі матеріали, що розглядаються в ньому, Суд вважає, що з наведених нижче причин Уряд-відповідач не може бути притягнутим до відповідальності за якомсь надмірну тривалість кримінального провадження щодо заявника.

146. Зокрема, Суд зазначає, що, беручи до уваги загальну тривалість процесу (три роки), складність справи, поведінку заявника та його співдоповідачів, а також органів влади, включаючи обережність, яку вони виявляли розглядаючи цю справу та ступінь юрисдикції, тривалість провадження не була надмірна та відповідала вимозі "розумного строку" (див., серед інших органів, рішення у справі "Ханов та інші проти Росії", № 15327 / 05 і 15 інших, 30 червня 2016 р., з додатковими посиланнями).

147. Зважаючи на вищесказане, Суд вважає, що ця скарга є явно необґрунтованою і повинна бути відхилена відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції.

VI. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 та 3 (с) СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

148. Посилаючись на пункти 1 та 3 (с) статті 6 Конвенції, заявник стверджував, що він не зміг захистити себе за допомогою юридичної допомоги, яку він сам обрав. Відповідна частина статті 6 Конвенції передбачає наступне:

"1. При визначенні ... будь-якого кримінального обвинувачення проти нього кожен має право на справедливий і публічний розгляд справи ... судом...

...

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права...

(с) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або - за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника - одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя."

A. Прийняність

149. Суд вважає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у значенні пункту 3 (а) статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Тому вона повинна бути визнана прийнятною.

B. Умови

1. Заперечення сторін

150. Уряд стверджував, що право на захист заявника було гарантовано під час кримінального провадження. Зокрема, він був представлений адвокатом протягом усього процесу. Його захищав захисник, обраний на власний розсуд, і відмова національного суду допустити брата заявника до процесу в якості його законного представника відповідала внутрішнім правилам; на вимогу заявника на отримання нового адвоката його було надано негайно.

151. Заявник стверджував, що його перший адвокат Г. був незаконно знятий як його захисник слідчим, що призначений замість нього захисник з надання правової допомоги не надав йому належної правової допомоги, і що суд першої інстанції незаконно відмовив в його проханні, щоб його брат виступав в якості свого захисника на суді.

2. Оцінка Суду

152. Відповідні принципи були сформовані у Дворскі проти Хорватії ([GC], № 25703/11, § 76-82, ECHR 2015 року) наступним чином:

“81. На відміну від «Салдуз проти Туреччини» (27 листопада 2008 року), де обвинуваченого під вартою було позбавлено доступу до адвоката під час допиту поліцією, ця справа стосується ситуації, коли заявникові було надано доступ до адвоката з його першого допиту, але не за його вимогою - адвокат за власним вибором. На відміну від випадків, пов'язаних з відмовою від доступу, більш м'яка вимога "відповідних та достатніх" причин була застосована в ситуаціях, що викликають менш серйозне питання про "відмову у виборі". У таких випадках завдання Суду полягатиме в оцінці того, чи враховують, з огляду на провадження в цілому, права захисту на "негативний вплив" настільки, що підривають їх загальну справедливість (див., наприклад, рішення у справах «Croissant проти Німеччини» від 25.09.1992 року, цитоване вище, § 31; «Кліментьєв проти Росії» від 16.11.2006 року, цитоване вище, §§ 117-18, і «Мартін проти Естонії» від 30 травня 2013 року, цитоване вище, §§ 96-97).

82. Це останній тест, який має застосовуватися у цій справі. На тлі вищевикладеного Суд вважає, що першим кроком має стати оцінка того, чи було продемонстровано, з урахуванням конкретних обставин кожної справи, що існують відповідні та достатні підстави для підтримання або перешкодження бажанню підсудного самому обрати юридичного представника. Якщо таких причин немає, Суд повинен продовжувати оцінювати загальну справедливість кримінального провадження. Виходячи з своєї оцінки, Суд може враховувати низку факторів, включаючи характер судового провадження та застосування певних професійних вимог (див. рішення у справі "Мефтах та інші проти Франції" від 26 липня 2002 року, цитоване вище, §§ 45-48 та Мартін, цитоване вище, § 90); обставини, пов'язані із призначенням адвоката та існуванням можливостей оскаржити це рішення (там же, §§ 90-97); ефективність адвокатської допомоги (див. рішення у справі «Croissant», згадане вище, § 31, та Vitan проти Румунії» від 25.03.2008 року, згадане вище §§ 58-64); чи дотримано привілей обвинуваченого на самообвинувачення (див. Мартін, згадане вище, § 90); вік обвинуваченого (там само, п. 92); і використання судом першої інстанції будь-яких тверджень, поданих обвинуваченим під час розгляду справи (див., наприклад, згадане вище рішення у справі "Croissant", § 31, згадане вище рішення у справі "Кліментьєв", §§ 117-118 та згадане вище рішення у справі "Мартін", §§ 94 -95) Крім того, слід пам'ятати, що Конвенція має на меті гарантувати практичні й ефективні права, а не теоретичні та ілюзорні (див. серед багатьох інших рішення Ейрі (Airey) проти Ірландії, 9 жовтня 1979 року, § 24, серія А, № 32, Імбріюшіа (Imbrioscia) проти Швейцарії, згадане вище, § 38, «Годді (Goddi) проти Італії», 9 квітня 1984 року, § 30, серія А, № 76, та згадане вище рішення у справі «Салдуз», § 55), і що при визначенні прав Конвенції слід часто виходити за межі розгляду та концентруватися на реаліях (див., зокрема, рішення у справі «Делькур (Delcourt) проти Бельгії» від 17 січня 1970 року, § 31, серія А 11, де Йонг (Jong), Балже (Baljet) та Ван ден Брінк (van den Brink) проти Нідерландів, 22 травня 1984 р., § 48, серія А 77, Павленко проти Росії, 1 квітня 2010 року, цитоване вище, § 112, та Еркаріч v. Хорватії, № 51198/08, §§ 80-82, 25 квітня 2013 р.). У випадках, коли обвинувачений не мав юридичного представника, Суд також враховував можливість, надану обвинуваченому, оскаржити достовірність доказів та заперечувати її використання (див. згадане вище рішення у справі Пановіц (Panovits) проти Кіпру, § 82), чи знаходиться обвинувачений під вартою (Салдуз, згадане вище рішення, § 60); чи були такі твердження суттєвими елементами, на яких обґрунтовано засудження, та зважати на силу інших доказів у справі (згадане вище рішення у справі "Салдуз", § 57; згадане вище рішення Пановіц, §§ 76 і 82) ".

153. Із документів у матеріалах справи випливає, що протягом періоду з грудня 2003 року по серпень 2004 року під час розслідування заявник був представлений адвокатом Г., якого він обрав сам. У серпні 2004 року через відсутність Г. у відпустці до жовтня 2004 року йому було призначено адвоката для здійснення необхідних процесуальних дій. Кілька днів потому Г. був відведений як захисник заявника з посиланням на необхідність опитати його як свідка про події, які сталися до того, як він був офіційно визнаний адвокатом заявника у кримінальному провадженні. Відразу ж після початку судового розгляду на початку листопада 2004р. суд першої інстанції відмовив братові заявника виступати адвокатом заявника, вважаючи, що брат був цивільним адвокатом, який не мав досвіду в кримінальному праві та процесі, і що заявник був вже представлений досвідченим

адвокатом з правової допомоги. Однак на наступний день адвокат з правової допомоги був замінений за клопотанням заявника на обраного ним кандидата, АМ., який представляв його протягом всього судового розгляду.

154. Суд спочатку розгляне, чи існували відповідні та достатні підстави в інтересах правосуддя, у відмові дозволити братові заявника діяти як його захисник і в усуненні Г. як адвоката заявника. На думку Суду, суд першої інстанції дав відповідні та достатні підстави для відмови у відношенні брата заявника, вважаючи, що як адвокат, що спеціалізується в цивільних справах, він не зможе забезпечити ефективний захист заявника відповідно до кримінального процесу.

155. На відміну від цього, Суд не переконаний у тому, що причини, з яких було усунуто Г., були відповідними та достатніми. Єдиною причиною для усунення Г. було те, що слідчий виявив, що було б доцільно опитати його про телефонні розмови з заявником до того, як його офіційно визнали його захисником у кримінальному провадженні. У зв'язку з цим Суд зазначає, що національне законодавство не передбачає усунення адвоката для того, щоб допитати його чи її як свідка (див. пункт 79 вище). Закон про адвокатуру чітко забороняв допитувати адвоката з питань, що стали йому відомі в результаті представництва клієнта або в результаті заяви на законне представництво потенційним клієнтом (див. пункт 82 вище). Як пояснюється Конституційним Судом, юридична професійна таємниця охоплює всю інформацію, яка стала відомою адвокату у результаті представлення його або її клієнта, включаючи будь-яку інформацію, надану клієнтом, до того, як адвокат був офіційно визнаний адвокатом у кримінальному провадженні (див. пункт 83 вище). Важливо також, що внутрішнє законодавство на момент розгляду справи не передбачало виключень з юридичної професійної таємниці у випадках підозри адвоката в зловживаннях, наприклад, у сприянні в кримінальній або шахрайській поведінці. У будь-якому випадку в матеріалах справи відсутні докази, що дисциплінарне або кримінальне провадження було порушено проти Г. у зв'язку з будь-якими порушеннями, вчинені під час представлення заявника.

156. Суд повторює, що повідомлення між адвокатом та його клієнтом, незалежно від їхньої мети, користуються привілейованим статусом, якщо це стосується конфіденційності. Він також зазначив, що «надає особливої ваги ризику посягань на професійну таємницю адвокатів, оскільки вони можуть мати негативні наслідки для звершення правосуддя». Отже, в той час як стаття 8 захищає конфіденційність будь-якого спілкування між особами, вона передбачає посилений захист обміну інформацією між адвокатами і клієнтами. Це підтверджується фактом, що адвокати здійснюють у демократичному суспільстві основоположну місію – захист обвинувачених і підсудних. Зрозуміло, адвокат не може належно здійснювати цю основоположну місію, якщо він не може гарантувати тим, кого захищає, що їхнє спілкування залишиться конфіденційним. Тут йдеться про довірчі стосунки між ними, необхідні для здійснення цієї місії. Від цього залежить також, хоч і непрямо, але неухильно, повага до права підсудного на справедливий судовий розгляд, особливо щодо права кожного «обвинуваченого» не свідчити проти себе. (див. в цьому контексті статті 8, згадане вище рішення Мішо, §§ 117-18 із подальшими посиланнями). Правда, професійна таємниця адвоката не є недоторканою і може бути обмежена з інших важливих міркувань (див., наприклад, ситуації, описані в згаданому вище рішенні Мішо, § 123, і *Versini-Campinchi AND Crasnianski проти Франції*, № 49176/11, § 78, 16 червня 2016 р.). Однак виключення з юридичної професійної таємниці мають бути чітко визначені, бути адекватними та достатніми гарантіями проти зловживань, а головне - не впливати на права захисника клієнта (див. у контексті статті 8, рішення *Versini-Campinchi AND Crasnianski проти Франції*, цитоване вище, §§ 79 і 80).

157. З огляду на вищесказане, Суд вважає, що не було жодних суттєвих та достатніх підстав для прийняття рішення про усунення Г. як адвоката заявника. Однак Суд також має розглянути питання про те, чи видалення Г. негативно вплинуло на справедливість процесу у цілому (див. Dvorski).

158. Суд зауважує, що Г. представляв заявника під час більшої частини слідства. Він був відведений і замінений адвокатом з правової допомоги у самому кінці розслідування. У матеріалах справи немає жодних доказів того, що будь-які важливі слідчі дії, пов'язані з заявником, такі як допити, були проведені протягом двох місяців, коли заявник був представлений призначеним йому адвокатом з правової допомоги. Примітно, що протягом більшості цього періоду Г. ні в якому разі не міг представляти заявника, знаходячись в щорічній відпустці. Важливо також зазначити, що адвокат з правової допомоги був призначений лише після того, як було запропоновано, щоб заявник обрав іншого адвоката за його вибором, і він відмовився це зробити. Оскільки заявник стверджував, що адвокат з правової допомоги виявився неефективним, Суд зазначає, що він не навів жодних прикладів явної недбайливості адвоката. Як тільки заявник висловив побажання бути представленим іншим адвокатом, якого він обрав, АМ, його клопотання було задоволено, і АМ. був негайно визнаний його адвокатом. Він представляв заявника протягом решти кримінального провадження проти нього. Нарешті, Суд зауважує, що Г. в кінцевому рахунку не був допитаний як свідок проти заявника.

159. З урахуванням вищесказаного та особливо з огляду на короткий період, протягом якого заявник не був представлений обраним ним адвокатом, і той факт, що протягом цього періоду відсутні визнання чи інші докази, що мають суттєвий вплив на подальший розвиток справи, Суд дійшов висновку, що відвід Г. як захисника заявника не призвело до безповоротної шкоди захищеним правам заявника або підірвало справедливість процесу у цілому.

160. Отже, порушення пункту 1 статті 6 та пункту 3 (с) статті 6 Конвенції не було.

VII. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

161. Нарешті, Суд розглянув інші скарги, подані заявником, і беручи до уваги всі матеріали, що є у його розпорядженні, і оскільки скарги належать до компетенції Суду, він вважає, що вони не розкривають будь-якого порушення права та свободи, викладені в Конвенції або її протоколах. З цього випливає, що ця частина заяви повинна бути відхилена як явно необґрунтована відповідно до пунктів 3 (а) статті 35 та 4 Конвенції.

VIII. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

162. Стаття 41 Конвенції передбачає:

“ Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію.”

A. Моральна шкода

163. Заявник стверджував, що нематеріальна шкода має становити 24 750 євро.

164. Уряд стверджував, що ця вимога була надмірною.

165. Суд зауважує, що він визнав порушення статті 3, пункту 3 статті 5 та статті 8 Конвенції. Оцінюючи свою справедливість, він присуджує заявникові 14 000 євро

нематеріальної шкоди плюс будь-який податок, який може бути стягнуто з цієї суми.

В. Витрати

166. Заявник не подав претензію в цій частині.

С. Пільговий внесок

167. Суд вважає за доцільне встановити, що процентна ставка за прострочення повинна базуватися на граничній позичковій ставці Європейського центрального банку, до якої слід додати три відсоткових пункти.

З ЦИХ ПРИЧИН СУД

1. Одностайно заявляє, що скарги на нелюдські умови тримання під вартою та транспортування, надмірну тривалість тримання під вартою, порушення права заявника захищати себе через юридичну допомогу на власний розсуд та порушення його права на повагу до приватного життя та листування прийнятними, а решту частину заяви неприйнятною;
2. Постановляє одноголосно, що було порушення статті 3 Конвенції з огляду на умови тримання заявника під вартою;
3. Постановляє одноголосно, що було порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з умовами перевезення заявника між місцями утримання під вартою;
4. Постановляє, шістьма голосами проти одного, що було порушення пункту 3 статті 5 Конвенції;
5. Постановляє одноголосно, що порушення пункту 1 статті 6 та пункту 3 (с) статті 6 Конвенції не було;
6. Постановляє шістьма голосами проти одного, що було порушення статті 8 Конвенції у зв'язку з прослуховуванням телефонних розмов із співучасником на підставі судового дозволу від 23 грудня 2003 року;
7. Затверджує шістьма голосами проти одного, що було порушення статті 8 Конвенції у зв'язку з перехопленням телефонних переговорів з адвокатом на підставі судового дозволу від 26 грудня 2003 року;
8. Постановляє шістьма голосами проти одного,
 - (a) що держава-відповідач повинна сплатити заявнику протягом трьох місяців з дня, коли рішення стане остаточним, відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, 14 000 євро (чотирнадцять тисяч євро) за нематеріальну шкоду, плюс будь-який податок, який може бути стягнуто, для конвертації в валюту держави-відповідача за курсом, що застосовується на дату розрахунку;
 - (b) що після закінчення вищезгаданих трьох місяців до розрахунку простий відсоток сплачується на зазначену вище суму за ставкою, яка дорівнює граничній

позичковій ставці Європейського центрального банку протягом періоду за умовчанням плюс три відсоткових пункти;

9. Відхиляє, одногосно, решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою та повідомлено письмово 7 листопада 2017 р.
Відповідно до пунктів 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Фато Арачі
Заступник секретаря Секції

Хелена Жадерблом
Голова Секції

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та пункту 2 правила 74 Регламенту Суду окремих висновок судді Дедова додається до цього рішення

Н.Ж.
Ф.А.

ОКРЕМА ДУМКА СУДДІ ДЕДОВА

Я шкодую, що не можу погодитися з висновком більшості, що було порушення статті 8 Конвенції. Суд застосував тест пропорційності, хоча заявник стверджував у національному провадженні, що стенограми його бесід були отримані незаконно (пункти 33 та 37 рішення).

У Суді в своїх зауваженнях на стор. 27 заявник просто стверджував, що санкція контролю була надана несанкціонованим судом. Також він звинуватив органи розслідування в тому, що вони використали інший телефонний номер, який він використовував для спілкування зі своїм адвокатом. Ці твердження суперечать фактам та документам, що були подані, оскільки прослуховування обох номерів було дозволено національним судом (що стенограми його розмов було отримано незаконно (пункти 7 та 11 судового рішення).

Більшість заявила, що національний суд не перевірів, чи є "обґрунтована підозра" проти заявника, оскільки в матеріалах справи відсутні ознаки того, що суди діяли по-іншому у цій справі. Хоча російський суд відзначив, не повідомляючи докладно, що поліція мала інформацію про те, що заявник є лідером банди і планує здійснити вимагання, немає жодних доказів того, що судді було подано документи, що підтверджують підозру щодо заявника (пункти 96 і 97 рішення).

Цей висновок, на мій погляд, суперечить висновку суду першої інстанції про те, що заявник брав участь у банді, яка запланувала та вчинила кілька злочинів, а саме - викрадення з обтяжуючими обставинами, напад, пограбування з обтяжуючими обставинами та вимагання (пункти 6 та 36 вироку). Це означає, що насправді існувала "обґрунтована підозра", що втручання було необхідним у демократичному суспільстві та що національний суд не діяв свавільно. Отже, більшість прийняла рішення щодо тверджень, які не були підтверджені обставинами справи і навіть не були представлені самим заявником. На мою

думку, ця справа повинна бути диференційована зі справою Драгоєвича (див. ріш. Дегроєвевич проти Хорватії, № 68955/11, 15 січня 2015 р.), де підозри не були підтверджені тими ж заходами спостереження.

Суд прийняв той самий неправомірний підхід до порушення пункту 3 статті 5 Конвенції. Національний суд не згадав фактичні обставини справи, які, тим не менш, підтверджують наявність обґрунтованих підозр про те, що заявник вчинив кримінальні злочини, продовжуватиме вчиняти злочини та намагатиметься втекти (див. Пункт 1 статті 5 (с) Конвенції). Такі обставини були добре відомі національному суду і можуть бути легко виведені з матеріалу справи, оскільки заявник був членом організованої злочинної угруповання, і він вже зробив спробу приховати та знищити обвинувальні докази.

В обох випадках, з точки зору свободи розсуду, в цій справі не було серйозних причин, які могли б привести до того, що Суд замінить свою власну оцінку на оцінку національних органів влади (див. *Mouvement raëlien suisse* проти Швейцарії [GC], № 16354/06, § 66, 13 липня 2012 р.).

Я повинен додати, що підхід у цій справі суперечить тому, що використовувався у справі нещодавньої Великої палати у рішенні *Регнер v. Чехії* (№ 35289/11, §§ 150-58, 19 вересня 2017 р.), де Суд покладався на оцінку національних судів щодо секретних документів та їх рішення не розголошувати ці документи, як того вимагає заявник. У цій справі заявник не звернувся з проханням надати будь-який документ, який становив би основу для дозволу застосування заходів нагляду.